

لیکونکی: برین بیرلیتیک «Brain Berletic» .
منبع او دخپړیدو نیټه: گلوبال ریسرچ «2026-04-13»
ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سیدحسام «مل» .

د ایران پر وړاندې د امریکا جګړه د څو قطبي کېدو پر وړاندې د امریکا جګړه ده

*The US War on Iran Is a US War on
Multipolarism*

امریکا نه یوازې د ایران د یو ملت-دولت په توګه شتون او همدارنګه د ټول منځني ختیځ امنیت ته ګواښ کړی دی، بلکې هغه مرګ او ویجاړتیا چې له امله یې رامنځته شوي ده، لا دمخه یې د انرژي صادراتو د ګډوډ یا ویجاړیدو او په چټکۍ سره د اقتصادي ثبات د له منځه وړلو له امله په ټوله نړۍ کې خپریدل پیل کړي دي.

امريکا - چې پخپله د انرژۍ خپلواکه ده - د نړۍ ډيره برخه يې د امريکا د انرژۍ انحصار ته اړ کړې، د روسيې د انرژۍ صادراتو باندې يې بنديزونه لگولي او اوس يې يا نيول، گډوډول يا له منځه وړل دي.

په دې کې د روان کال په پيل کې د وينزوويلا پر ولسمشر د امريکا بريد، د وينزوويلا ولسمشر تښتول او د حکومت پا تي غړي يرغمل کول شامل دي پداسې حال کې چې په ښکاره ډول د هيواد طبيعي سرچينې - په شمول د تيلو - د امريکا لپاره ضبط کول شامل دي.

د ايران په وړاندې د امريکا د يرغل اوسنۍ جگړه نه يوازې د ايران د انرژۍ توليد په نښه کوي بلکې سيمه ايزې شخړې هم رامینځته کړې، چې په توليزه توگه د فارس خليج په اوږدو کې د انرژۍ توليد ته زيان رسوي يا ويجاړوي.

ځکه چې امريکا د منځني ختيځ څخه د گډوډ شوي يا ويجاړ شوي انرژۍ توليد او صادراتو لپاره اړين مقدار تيل او (LNG) نه توليدوي، دا به د نړيوال انرژۍ کمښت او وروسته د صنعت او مصرف کونکو غوښتنې دواړو کې د سقوط لامل شي.

نړۍ، چې په توليز ډول د متحده ايالاتو د لومړيتوب له لاسرسي څخه پورته او هاخوا وه، اوس د متحده ايالاتو لخوا په قصدي ډول د بې ثباته کيدو او ښکته کيدو احتمال سره مخ ده.

امريکا پخپله، د نړيوال جنگونو وروسته رامینځته شوي نړيوال نظم کې د سيالۍ کولو توان نلري، پريکړه کړې چې د خپل پاتې نظامي، اقتصادي، مالي او سيا سي ځواک څخه کار واخلي ترڅو دا ويجاړ کړي ترڅو يو ځل بيا د "قوي" کثافاتو څخه راپورته شي.

د يوې ناڅرگندې تيوري څخه لرې، دا يوه مشاهده ده چې حتی د روسيې د لور پورې ډيپلومات، د بهرنيو چارو وزير سرگي لاوروف لخوا هم شوي، چا چې په يوه وروستۍ مرکه کې وويل چې، "په لاتين امريکا او منځني ختيځ کې پيښې په مستقيم ډول د لويديځ د هڅو څخه رامینځته کيږي چې د خپل تسلط پاتې شوني وساتي" او دا چې، "د لويديځو هيوادونو اشراقيان زموږ د هيواد سره په ټکر کې هر هغه سيا سي او اقتصادي سرچينې پانگونه کوي چې دوی يې پريښودلي دي".

د وروستۍ شيبې پلان څخه لرې، امريکا د ۲۱ پيړۍ ډيره برخه نه يوازې د ايران سره د روانې جگړې لپاره چمتو کولو کې تيره کړه، بلکې په اوکراين کې د روسيې سره د خپلې روانې نيابتي جگړې او په آسيا-پسيفک سيمه کې د چين د مخ په زياتيدونکي محاصرې لپاره هم - د څو قطبي کولو ټول لوی ستني او په منځ کې ډيری يې په نښه کول.

د فارس په لاره کې

د ایران د محاصره کولو او کمزوري کولو لپاره، امریکا په [۲۰۰۱ او ۲۰۰۳] کې د بوش جونیر ادارې لاندې په ترتیب سره په ختیځ کې پر افغانستان او په ولوید یخ کې پر عراق برید وکړ. د همدې ادارې په جریان کې، امریکا د ایران او د هغې د سیمه ایزو متحدینو په وړاندې د نیا بتي جگړې لپاره د افراطیا نو لښکري چمتو کول پیل کړل، په شمول د لبنان په سویل کې حزب الله، د سوريي ملت، او په یمن کې انصار الله.

د اواما د ادارې په جریان کې، لبرتر لږه د ۲۰۰۸ کال په لومړیو کې، امریکا د ۲۰۱۱ کال د "عرب پسرلي" لپاره په عربي نړۍ کې د مخالفو ډلو روزنه او تجهیزات پیل کړ.

د بوش جونیر د پخوانۍ ادارې په جریان کې د چمتو شویو افراطیانو د لښکرو سره یوځای، د متحده ایالاتو لخوا جوړ شوي لاریونونه او چمتو شوي تاوتریخوالي د سیمه ایزو گډوډۍ د رامینځته کولو لپاره د پوښښ په توګه کار کاوه، چې په پایله کې یې د لیبیا، یمن او سوريي په وړاندې د متحده ایالاتو جگړې او پراکسي جگړې رامینځته شوې، چې د متحدو ملي دولتونو په توګه د دریو وارو د سقوط لامل شوې.

پداسې حال کې چې د اواما ورته ادارې په ۲۰۱۲ کې د "ایران اتومي تړون" په نوم لاسلیک وکړ، د متحده ایالاتو پالیسي پانې چې د ۲۰۰۹ کال راهیسې دي هڅه وکړه چې د داسې ډیپلوماسۍ څخه کار واخلي - نه د جگړې څخه د مخنیوي لپاره بلکه د جگړې لپاره د پلمې په توګه کار وکړي.

د بروکینګز انسټیټیوت لخوا خپره شوې یوه مقاله، چې سرلیک یې دی، "فارس ته کومه لاره؟" یادونه وشوه چې، "

په دې قضیه کې غوره سناریو به دا وي چې متحده ایالات او نړیواله ټولنه د مثبتو هڅونو یوه ټولګه وړاندې کړي چې دومره زړه راښکونکې وي چې د ایران اتباع به د دې تړون ملاتړ وکړي، یوازې د رژیم لخوا یې رد کړي،" مخکې لدې چې وویل شي، "په دې شرایطو کې، متحده ایالات (یا اسرائیل) کولی شي خپل عملیات د غوسې په توګه وښيي، نه په غم کې، او لبرتر لږه په نړیواله ټولنه کې ځینې به دې پایلې ته ورسیري چې ایرانیانو د یوې ډیرې ښې معاملې څخه انکار کولو سره "دا په ځان راوړه".

او دا په سمه توګه هغه څه دي چې پېښ شوي - په ۲۰۱۸ کې، د ترمپ د لومړۍ ادارې لاندې، دا تړون د متحده ایالاتو لخوا په یو اړخیزه توګه له هغه وروسته بیرته واخیستل شو چې ایران یې د خپلو شرایطو څخه د سرغړونې په تور بې بنسټه تورن کړ مخکې لدې چې په ایران باندې "اعظمي فشار" پلي کړي مخکې لدې چې هغه جگړه پیل شي چې امریکا اوس د ایران په وړاندې کوي.

په ۲۰۲۴ کال کې، د بایډن ادارې په مشرۍ د سوريي د حکومت له ړنګېدو سره، د سوريي پرمختللي مدغم هوايي دفاعي شبکه ویکاره شوه چې له امله یې ایران ته د

پرانستی هوایی دهلیزونو د جورولو او نبردی سمدلاسه د ۲۰۲۴-۲۰۲۵ او البته سبر کال د امریکا او اسرائیلو د بریدونو لارښوونه وشوه.

د ایران پر وړاندې روانه جگړه د یوې پراخې نړیوالې ستراتیژۍ یوازې یوه برخه ده چې څو قطبي نړۍ بې ثباته او له منځه یوسي مخکې لږې چې د امریکا د یو قطبي لومړیتوب بې ځایه شي

د روسیې پراخول

روسیه، چې د راڅرگندیدونکي څو قطبي کولو یو بل مرکزي ستنه ده، د سړې جگړې له پای ته رسیدو راهیسې د متحده ایالاتو په مشرۍ د ناتو د پراختیا لخوا محاصره شوی ده.

د ۲۱ پېړۍ په اوږدو کې، امریکا په سیستماتیک ډول بې ثباته کړې او هڅه یې کړې چې د روسیې په شاوخوا کې هیوادونه په سیاسي توګه ونیسي، په شمول د (2000) کال کې سربیا، په ۲۰۰۳ کال کې گرجستان، او په ترتیب سره په ۲۰۰۱ او ۲۰۰۴ کې د بیلاروس او اوکراین د نیولو ناکامي هڅې.

په ۲۰۰۳ کال کې د گرجستان د نیولو وروسته، د سمدلاسه د متحده ایالاتو لخوا نظامي شو او د ګاونډي روسیې په وړاندې په یوه ضربه بدل شو، چې په ۲۰۰۸ کال کې په جگړه کې پای ته ورسید، د اروپایي اتحاديې خپله څیرنه پایله وکړه چې د متحده ایالاتو ملاتړ شوي گرجستان لخوا هڅول شوی و.

په ۲۰۱۴ کال کې، امریکا په بریالیتوب سره اوکراین هم نیولی و او سمدلاسه یې د ۲۰۰۸-۲۰۰۳ کال کې د گرجستان په پرتله په ډیره لویه پیمانې نظامي کول پیل کړل. پدې کې نه یوازې د اوکراین د پوځ بیا تنظیم او روزنه شامله وه، بلکې د امریکا د مرکزي استخباراتو ادارې (سي آی اي) لخوا د اوکراین د امنیتي او استخباراتي ادارو نیول او کنټرول هم شامل وو.

په (۲۰۱۷) کال کې، د ټرمپ د لومړۍ ادارې په مشرۍ، امریکا په ښکاره ډول اوکراین ته د وسلو ورکول پیل کړل - احتمالاً وروستی سره کرښه تېره شوه، چې روسیه یې اړ کړه چې مخکې له دې چې د جورجیا د (۲۰۰۸) کال په څیر بله جگړه پیل شي، مخکې له مخکې برید وکړي - مګر په ډیره لویه او خطرناکه پیمانې.

پایله کې راغلي جگړې د روسیې ډیرې سرچینې او پاملرنه ونیوله، چې د سوریې د ثبات ساتلو وړتیا یې کمزورې کړه، او احتمال لري چې په (۲۰۲۴) کال کې د سوریې د حکومت د سقوط لپاره یو مرسته کوونکی فاکتور وي، چې نن ورځ د ایران په وړاندې د امریکا د مستقیمی جگړې لپاره د مرحلي په ټاکلو کې مرسته کوي.

په اوکراین کې د امریکا لخوا هڅول شوي نیا بتي جگړه او په سوریه باندې اضافي فشار دواړه د ۲۰۱۹ کال د رینډ کارپوریشن په یوه مقاله کې چې سرلیک یې دی "د روسیې غځول" - دواړه سناریوګانې، د ډیری نورو انتخابونو سره یوځای چې له هغه وخت راهیسې د روسیې په وړاندې پلي شوي، د روسیې د غځولو هڅه یې کوله او بالاخره د شوروي په څیر سقوط ته مخه کړه.

په اوکراین کې د روسیې پر وړاندې د امریکا د روانې نیابتې جگړې په جریان کې، د امریکا سي آی ای د روسیې په خاوره کې د ننه د روسیې د انرژۍ تولید باندې د اوږد واکونو پروګرامونو همغږي او لارښوونه کړې او همدارنګه یې د روسیې د انرژۍ صادراتو لیردونکو ټانکرونو باندې سمندري پروګرامونو ترسره کړي دي.

د وینزویلا په وړاندې د امریکا د یرغل، د ایران په وړاندې د هغې د روانې جگړې، او د روسیې د انرژۍ تولید او صادراتو باندې د برید سره یوځای، د ایو ستونزمن نمونه څرګندوي - په ټوله نړۍ کې د چین د لویو انرژۍ شریکانو نیول، ویجاړول یا تخریب

د چین بندول یا بلاک کول

د چین د لویو او مهمو انرژۍ شریکانو په نښه کولو سره، امریکا کلونه کلونه د چین د سمدستي محاصرې او حتی د چین په خاوره کې د شخړو د بې ثباته کولو، ویجاړولو یا په قصدي ډول د راپارولو هڅې کړې دي.

پدې کې د چین د سینکیانګ سیمې په نښه کولو کې د کلونو اوږده ترهګري، په هانګ کانګ کې د متحده ایالاتو ملاتړ شوي بلواګانې لکه څنګه چې په دې وروستیو کې په 2019 کې، او د چین په ټاپو ولایت تایوان کې د بیلتون غوښتونکو ادارې ملاتړ او وسله وال کول شامل دي.

د چین د خپلې خاورې هاخوا، د دوهمې نړیوالې جگړې له پای ته رسیدو راهیسې، امریکا لسيزې تیرې کړې دي چې په سیاسي توګه هیوادونه ونیسي او په دريو جبهو کې د چین په وړاندې د ماتو په ډله کې راولي؛ جاپان-کوریا، هند-پاکستان، او سویل ختیځ آسیا. پدې کې فیلیپین شامل دی، چې له چین سره یې عصري زیربنایي معاملې پرېښودې او ملي سرچینې یې د پخواني امریکایي مستعمرې دننه د متحده ایالاتو پراخیدونکي نظامي شتون او د سویلي چین سمندر کې د چین سره پراخیدونکي شخړې ته لیردولي دي.

په میانمار او پاکستان کې د چین پولو ته نږدې، امریکا د چین د بیلټ اینډ روډ نوبت (BRI) په مهمو برخو برید کې د ترهګرو ملاتړ کړی دی، په شمول د میانمار-چین پایپ لاینونو د امریکا پالیسي پانې، په شمول د امریکا د سمندري جگړې کالج بیاکتنې څخه یوه،

مخکې له دې د چین سره د هر ډول خلاصې شخړې په جریان کې د بمبارۍ وړاندیز کړی و چې د چین په وړاندې د پراخ "سمندري تیلو بندیز" برخه وه.

د چین سره د خلاصې شخړې انتظار کولو پرځای، د امریکا ملاتړ شوي ترهګرو د تیر کال په کېون د کلونو لپاره په مکرر ډول په پایپ لاینونو برید کړی دی.

د سر کال په پیل کې، یو امریکایی او څو اوکراینیان د چین دوستانه مرکزي حکومت په نسکورولو کې د متحده ایالاتو ملاتړ شوي مخالفو ډلو سره د مرستې لپاره میانمار ته د بې پیلوټه الوتکو قاچاق کولو په تور و نیول شول.

په ګډه سره، امریکا د چین د مهمو متحدینو په وړاندې جنګونه او نیا بتي جګړې پیل کړې دي او همدارنګه د چین د خپلو پولو په اوږدو کې او حتی د دوی د ننه یوه ناپاکه جګړه پیل کړې ده.

د ایران په وړاندې وروستی جګړه، چې له بهر څخه د چین د انرژۍ د وارداتو ډیری برخه په نښه کوي، هڅه کوي چې د چین اقتصادي پرمختګ ته د امکان تر حده زیان ورسوي مخکې لدې چې د چین د انرژۍ خپلواکۍ ته د رسیدو سره د فرصت د 5-10 کلونو کړکۍ پای ته ورسیري.

چین چمتووالی نیولی دی

چین د لسيزو راهیسې د متحده ایالاتو د بندیز هڅو څخه ښه خبر و او په کور دننه او نړیواله کچه یې د دې لپاره چمتووالی او د هغې په وړاندې دفاع کې پانګونه کړې ده. هغه لري بندیز چې د متحده ایالاتو د بحري بیاکتنې کالج مقالې په 2018 کې د ملاکا تنګي کې د لګولو وړاندیز کړی و اوس احتمال نلري، ځکه چې د چین نظامي ځواک له هغه وخت راهیسې په ډراماتیک ډول پراخ شوی دی. چین نه یوازې خورالوی او ډیر وړ توغندی ځواک لري، بلکې دا د متحده ایالاتو په پرتله په فزیکي توګه لوی سمندري ځواک هم لري او خپل سمندري ځواک یې په آسیا - آرام سمندر سیمه کې متمرکز کړی دی. له همدې امله احتمال لري چې متحده ایالاتو د هر مز تنګي کې بندیز لګولی وي - د چین د نظامي وړتیاو څخه ډیر لري. په هر صورت، داسې ښکاري چې چین د دې لپاره هم چمتووالی نیولی دی. چین د خامو تیلو پراخي ستراتیژیکي زیرمې جوړې کړې دي، په چټکۍ سره د ډبرو سکرو څخه د مایع تیلو تولید پراخوي، او د نوي کیدونکي انرژۍ سرچینو کې یې پانګونه کړې او په هغه کچه یې غوره کړې چې د بشري تاریخ په اوږدو کې نه لیدل کېږي.

که څه هم د چین په سرکونو کې ډیری موټرونه لاهم د تصفیه شوي تیلو محصولاتو پورې تړلي دي، د ټولو نویو موټرو، لاریو او موټرسایکلونو 50٪ څخه ډیر بریښنايي

دي چين په ځمکه کې ترټولو لوی او ګړندی مسافر وړونکي ریل شبکه لري او همدارنگه ترټولو قوي بریښنايي باروړونکي لوکوموتیولري چې تراوسه جوړ شوي دي .

پداسی حال کې چې داسی ښکاري چې متحده ایالات په چین او د هغی د شریکانو او متحدینو شبکې باندې سخت نریوال برید کوي، چین د دې سناریو لپاره په چمتووالي کې لسيزې تیرې کړې دي . هغه څه چې پاتې دي د ټاکلو لپاره دي دا دي چې ایا د نریوال مرګ او ویجاری لپاره د متحده ایالاتو ظرفیت کولی شي د چین او د څو قطبي نری د انعطاف او اقتصادي، ټیکنالوژیکي او تمدني پراختیا ظرفیت څخه تیر شي یوازې وخت به ډاډمن وي . *

څوټکی ددی مقالې دلیکونکی په اړین :

برایان برلیټیک د بنکاک میشته جیوپولیتیک څیړونکی او لیکوال دی

په درناوي (22-04-2026)

Featured image is from NEO

